Nigâr Hanım

Erol Ülgen

Yayınlayan/Kurum	:	Atatürk Araştırma Merkezi
Yayın Tarihi	:	27.12.2024
Kaynak:	:	https://turkdunyasiansiklopedisi.gov.tr/detay/811/Nig%C3%A2r_Han%C4%B1m_
İndirilme Tarihi	:	31.10.2025
Telif Hakkı	:	© 2025 Türk Dünyası Ansiklopedisi. Tüm hakları saklıdır.

Açıklama:
Bu belge, Türk Dünyası Ansiklopedisi'nden alınmıştır ve bilgilendirme amacı taşımaktadır. İçeriğin akademik kullanımı için kaynak gösterilmesi gerekmektedir.

Nigâr Hanım

((1862-1918) - Şair, Yazar)

1862 yılında İstanbul'da doğan Nigâr Hanım, Tanzimat sonrası Türk edebiyatında canlı ve samimî eserleriyle tanınan ilk şairelerimizden biridir. Tam adı Fatma Hatice Nigâr'dır. Babası, 1848 Macar İhtilâli sonrası Türkiye'ye sığınan Macar Osman Paşa, annesi ise Sadrazam Keçecizade Fuad Paşa'nın mühürdarı Nuri Bey'in kızı Emine Rif'atî Hanım'dır. Nigâr Hanım'ın edebî kişiliğinin oluşmasında etkili rol oynayan babası mûsikîye, annesi ise şiire, güzel sanatlara düşkündü. Nigâr Hanım, önce mahalle mektebine verildi. Buradaki eğitimden memnun olmayan babası, onu yedi yaşında iken Kadıköy'de Madame Garos'un Fransız Mektebi'ne yatılı olarak kaydettirdi. Kozmopolit bir yapıya sahip bu okulda iken piyano, resim ve dikiş gibi el becerileri eğitiminin yanı sıra Fransızca, İtalyanca ve Ermenice öğrendi. Daha sonra anne ve babası, onun kuvvetli bir Doğu-Batı eğitimi ve kültürüyle yetişmesi için dönemin ünlü hocalarından Ebüllisan (dil babası) namıyla bilinen Meclis-i Maarif üyesi Şükrü Efendi'den evde, Türkçe, Arapça, Farsça, Almanca ve Rumca özel dersler almasını sağladı. 3 Mart 1875 tarihinde daha on üçüne yeni girdiği sırada, yakışıklı, iyi giyinir, terbiyesi yerinde, esprili, dil bilir; aynı zamanda şiir ve müziğe yatkın, eğlenceye düşkün on yedi yaşındaki Elhac Salih Efendizade Mehmet Efendi'nin oğlu İhsan Bey'le evlendi. Nigâr Hanım, on dört yaşında iken bir kaza sonucu ölen kardeşi Ali Osman için ilk eseri olan bir mersiye yazdı. İhsan Bey, ataşe olarak Sadullah Paşa ile Berlin'e gitti, ancak kısa bir süre sonra İstanbul'a döndü. Zamanını eşi ile değil, daha çok arkadaşları ile eğlenerek geçirmeye başladı. Evliliğinin yedinci yılında içki ve kumar müptelası İhsan Bey'in ilgisiz ve geçimsiz tavrı, Nigâr Hanım'ın sağlığını etkilemesine, yaşama sevincini kaybetmesine sebep oldu. Üçüncü oğlu Keramet'e hamile iken böbrek iltihabı sebebiyle rahatsızlandı. Doktor tavsiyesi üzerine bu "zalim hastalık"ın tedavisi için kocası ve çocuklarından ayrı Büyükada'ya anne ve babasının yanına gitmek zorunda kaldı. 1886 yılında (29 Temmuz 1303/ 10 Ağustos 1887) kendi özel hayatındaki mutsuzluğunun, üzüntülerinin, şikâyetlerinin, gönül kırıklığının, acıklı hayatının izlerini taşıyan şiirlerini ve düz yazılarını ilk kitabı Efsûs 1'de yayınladı. Bu eseri ile bir kadın şaire olarak, parlak bir başlangıç yaptı. Yerli ve yabancı edebiyat çevrelerinin dikkatlerini üzerine çekmeyi başardı. Edebiyatımızda "yeniliğin ilk ismi" olarak şöhret kapılarını araladı. Bu eser sayesinde yeni dostlar kazandı. Ancak övgü aldığı şiirleri, bilhassa dil ve aruz vezninde yaptığı hatalar bakımından eleştirildi. Yine de bir kadın şair olarak kusurları, devrinin aydın edebiyat çevresinde sempati ile karşılandı. Hatta bu cesur çıkışı Türk kadın yazarlarını, yazma konusunda cesaretlendirdi. Hür ve serbest fikirlerinden dolayı kendisine "zamanın âsiyesi (isyancı kadın)" de denildi. "Feryâd ki feryâdıma imdâd edecek yok/ Efsûs ki gamdan beni âzâd edecek yok" dediği ve ilgi çeken "Feryâd" adlı gazeli, Tanburî Cemil Bey tarafından Şehnaz Şarkı olarak bestelendi. Devrinde meşhur olan "Feryâd" adlı gazeline, dönemin şair ve yazarları nazireler, ayrıca şiirlerine takdirlerini ve hayranlıklarını belirten yazılar yazdı. Efsûs'un yayımından sonra mutluluğunu ve umudunu kaybeden ve eşinden ayrılma sürecine giren Nigâr Hanım, 24 Ocak 1887'den vefatının hemen öncesine kadar ara ara "Alnımın Yazısı" dediği yirmi defterden meydana gelen anılarını yazmaya başladı. 26. 12. 1889'da oğullarından Münir'in kendisinde; Feridun ve Keramet'in ise babalarında kalması şartıyla İhsan Bey'le anlaşarak boşandı. 1890 yılında yayınlanmış ve yayınlanmamış şiirlerinden oluşan Efsûs'un ikinci kısmını yayınladı. Bu kitap da onun daha geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. Nigâr Hanım, kayınpederinin vefatından bir süre sonra çocuklarının hatırı için eski kocası ile 1895'te yeniden evlendi. Divanyolu'ndaki eve yerleşti. Ancak İhsan Bey, kısa bir süre sonra tekrar başta çapkınlık, sefahat ve kumar gibi alışkanlıklarını sürdürmeye, eşine sevgi beslememeye ve ilgi göstermemeye başladı. Bu durum, Nigâr Hanım'ı yeniden karamsarlığa ve yalnızlığa itti. 1896'da hem eski hem de döneminin şiir özelliklerini taşıyan ve düz yazılarından oluşan Nîran adlı eserini, başyazarlığını yaptığı Hanımlara Mahsus Gazete Kütüphanesi'nin ilk yayını olarak yayınladı. Bu eserinin yayını üzerine 1898'de devrin padişahı II. Abdülhamid, kendisini ikinci dereceden Şefkat Nişanı'yla ödüllendirdi. Batılı şair ve yazarlardan çeviriler yaptı. 1897'de önce annesini, 1898'de de

babasını kaybetti. Bu vefatlar, bedenen rahatsız olan Nigâr Hanım'ı ruhen de sarstı. Bir de buna maddî sıkıntı eklendi. II. Abdülhamid, kendisine Hidemât-ı Kalemiyye hesabından maaş bağladı. O, 1900'de şiir, deneme, hikâyelerden oluşan ve Servet-i Fünûn devrinin özelliklerini taşıyan Aks-i Sada'yı, 1901'de de Hanımlara Mahsus Gazete'de tefrika edilen ve on sekiz "aşk mektubu"ndan meydana gelen Safahat-ı Kalb adlı eserini yayınladı. Eylül 1902'de hem acıdığı hem de öfke ve nefretle andığı İhsan Bey'den ikinci defa boşandı. Barınabilmek için bin bir güçlükle bir kışlık ve bir yazlık ev satın almayı başardı. Bundan sonraki hayatını "gözlerimin nuru" dediği çocuklarına, sanat ve edebiyat faaliyetlerine bir de seyahatlere ayırdı. Hayatının önemli bir kısmında yalnız ve mutsuz olan Nigâr Hanım, 15 Nisan 1905'te Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Emine Semiye'nin daveti üzerine ilk seyahatini demiryolu ile Serez'e yaptı. Burada on beş gün kaldı. Bu sürenin sonunda Emine Semiye Hanım'ın tavsiyesi ile maden mühendisi Hilmi Bey'in ailesinin yanında kalmak üzere Selanik'e geçti. Mayıs ortalarında denizyolu ile İstanbul'a döndü. Sağlığı iyice bozulan Nigâr Hanım, tedavi olabilmek için 1908 yılında ikinci defa Serez'e; burada üç gün kaldıktan sonra önce Selanik'e, oradan da Belgrad yolu ile Viyana'ya geçti. Hekim kontrolünde bir müddet sanatoryumda kaldı. Daha sonra Macaristan'da baba tarafından akrabalarını ziyaret etti. Haziran başında da İstanbul'a döndü. Viyana'da aldığı tedavi ve yaptığı seyahatler ona iyi geldi. 1909'da Mısır, İtalya, Fransa ve Romanya'nın muhtelif şehirlerini gezdi. Ancak bu süreçte onun çok genç yaştan itibaren süren baş ağrısı, asabiyet, uykusuzluk, göğüste ağrı, böbrek, mide ağrısı, hazımsızlık, romatizma, siyatik, yorgunluk, göz, diş gibi şikâyet ve rahatsızlıkları had safhaya ulaştı. 1911'de Viyana'da bir ameliyat geçirdi. Ameliyatın ardından 1912'de tekrar Paris'e gitti. 1914 yılında beşinci ve son ziyaretini Budapeşte ve Viyana'ya yaptı. Batı'ya yapmış olduğu bu seyahatler onun Batı kültürünü ve coğrafyasını tanımasını, ayrıca tanıştığı kral, kraliçe ve Pierre Loti gibi yazarların hayranlığını kazanmasını sağladı. Bu yıllarda Osmanlı Devleti'nin topraklarında Balkan ve I. Dünya Savaşı sürmekteydi. Savaş sebebiyle yaşanan millî felâket, çekilen acılar, yokluklar Nigâr Hanım'ı ferdî duyuştan, toplumsal duyuşa yöneltti. O, II. Meşrutiyet döneminde sayıları artan kadın derneklerinden Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nde kurucu, Cemiyet-i Hayriyye ve Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti'nde ise üye olarak faaliyetlerde bulundu. Balkan Harbi sırasında kamuoyunu aydınlatmak için Cemiyetler adına konferanslar verdi. Halkın millî duygularını uyandırmak için hamasî şiirler okudu. Askerlerin giyim, kuşam gibi ihtiyaçları için oluşturulan yardım kampanyalarına katıldı. Vatanî duyguları içeren şiirlerini, geliri yetim çocuklara kalmak üzere, Elhan-ı Vatan adlı kitabında topladı ve Esirgeme Derneği adına 1916'da yayınladı. Uzun süren savaş sürecinde bütün Türk milleti gibi kendisi de hayat pahalılığından çok etkilendi. Bu zor yıllarda geniş bir tanıdık çevresine sahip olmasına, hanedan mensuplarının yakın ilgi ve maddî desteğine rağmen yalnızlık duygusuna kapılmaktan kurtulamadı. Tifüs (lekeli humma) salgınından o da payını aldı ve 19 Cemaziyelahir 1336 (1 Nisan 1918)'da tedavi gördüğü Şişli Etfal Hastanesi'nde vefat etti. Devrinde Türk kadın şairelerin en büyüğü sayılan Nigâr Hanım, Rumelihisarı'nda Kayalar Mezarlığı'nda anne ve babasının yanına defnedildi. Daha sonraki yıllarda yol yapımı sebebiyle mezarı, Aşiyan'a taşındı. Vefatından sonra onu tanıyanlar, dönemin gazete ve dergilerinde, hakkında övgü dolu yazılar yazdı. Zalim bir eşin çektirdiği acılar, hastalıklar, çirkin dedikodular, iftira, çekememezlik, savaş yıllarında çekilen yoksulluk, hayat pahalılığı, geçim derdi zaman zaman onun mücadele gücünü kırdı.

Nigâr Hanım, yaşadığı dönemde yaptığı çıkışlarla, farklı ve modern yaşantısıyla, zarafetiyle kendisine has bir alan oluşturdu. Kadının dünyasını kucaklayan yeni tarz şiir ve edebiyatın oluşmasında öncü ve ülkemizde kadın yazar sayısının artmasında etkili oldu. O, Türk edebiyatının önemli şair ve yazarlarından Fuzuli, Nedim, Şeyh Galip, çok beğendiği Namık Kemal, daima takdirini kazandığı ve teşvikini gördüğü Ahmet Midhat Efendi, Abdülhak Hâmid, Recaizade Ekrem, Muallim Naci, Cenap Şahabettin ve Tevfik Fikret'in; Fransız romantiklerinden özellikle Alfred de Musset, Alphonse de Lamartine ve Victor Hugo'nun kuvvetli tesiri altında kalarak aşırı hassas, samimi, duygusal yazılar, platonik ve lirik şiirler yazdı.

Onun hayatı saraylar, konaklar, yalılar ile hükümdarlar, veliahtlar, sefirler, sultan efendiler,

prensesler, dönemin yerli ve yabancı yazar ve şairleri arasında geçti. Fransız edebiyatını, Doğu-Batı kültürünü, müziğini ve şiirini incelikleriyle çok iyi bilen, piyano çalan Nigâr Hanım, II. Meşrutiyet'ten önce ve sonra her hafta Salı günleri yaz aylarında Rumelihisarı'ndaki yalısında, kış aylarında da Nişantaşı'ndaki konağında davet ettiği dönemin önde gelen kadın, erkek yerli ve yabancı kişiler ile gündemde olan sanat ve edebiyat konuları üzerine sohbet toplantıları düzenledi. Bu yönüyle gündem oluşturan, "edebî salon"u tesis eden kadın olarak anıldı. Aile hayatında istediği saadeti yakalayamayan Nigâr Hanım, bulunduğu her ortamda saygı gören bir kadın olmayı başardı.

İlk Avrupai kadın şair olarak tanınan ve eserlerini Divan, Tanzimat, Servet-i Fünûn Edebiyatı ve Fransız romantiklerinin etkisi altında veren Nigâr Hanım, Hanımlara Mahsus Gazete, Mürüvvet, Saadet, Ma'lûmât, Servet- i Fünûn, Edebiyat- ı Umûmiyye Mecmuası, Utârid, Nilüfer, Mütalaa, Şehbal, Pul gibi gazete ve dergilerde şiir, hikâye, tiyatro, mektup, makale, hatırat, sohbet ve deneme türlerindeki yazılarını, Fransızca ve Almancadan yaptığı çevirilerini yayınladı. Bu şiir ve yazılarında aşk, ölüm, mezarlık, din, tabiata sığınma, mevsimler, bülbül, çiçekler, gurup vakti, mehtaplı geceler, Büyükada, resim, hayat şartlarından şikâyet, yalnızlık, hastalık, anne duyarlılığı, çocuk sevgisi ve kadının eğitimi, Türk milletine hayranlık ve vatan sevgisini işledi; kadınların meseleleri, çalışma ve aile konuları üzerinde hassasiyetle durdu.

Romantik ve duygusal yönüyle "Ara Nesil Edebiyatı"na mensup şair ve yazarlar arasında yerini alan Nigâr Hanım, aile geçmişi sebebiyle gerçek kimliğini saklama ihtiyacı duymadı. O, yazılarında Servet-i bint-i Osman, Nigâr bint-i Osman ve Üryan Kalp imzalarını kullandı. Nigâr Hanım'ın, İhsan Bey'le olan evliliğinden Münir (1880-1940), Feridun (1882-1969) ve Keramet (1885-1987) adlı çocukları dünyaya geldi. Günümüzde onun adını ve soyunu devam ettiren torunlarından biri Nigâr Nigâr Alemdar, diğeri de Selma Onat'tır.

Eserleri: Efsûs (şiirler), 1. Kısım Karabet ve Kasbar Matbaası, İstanbul (1304) 1886, 41 S./ ilâveli 2. bs., Ahter Matbaası, İstanbul 1308 (1890), 61 S.; Efsûs, 2. Kısım, Ahter Matbaası, İstanbul (iç kapakta 1306/ dış kapakta 1308) 1890, 155 S.; Nîran (1312) 1896, Aks- i Sada, Şirket- i Mürettebiye Matbaası, İstanbul (1316) 1899, 326 S.; Safahât- ı Kalp (düz yazı, aşk mektupları) Kitaphane-i İslâm ve Askerî, İbrahim Hilmi, İstanbul (1317) 1901, 94 S.; Elhan-ı Vatan, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul (1332) 1916, 24 S.; 1883 yılında Te'sîr- i Aşk adlı üç perdelik kadın imzalı ilk tiyatro eserini yazdı. Bu eser, Olcay Önertoy tarafından Lâtin harflerine aktarılarak 1978 yılında yayınlandı. Girive adlı üç perdelik yazdığı dramı 1912'de oynandı, ancak yayınlanmadı. Nigâr Hanım'ın vefatından elli yıl sonra açılmasını istediği yirmi defterden oluşan "Hayatımın Hikâyesi" oğlu Salih Keramet tarafından 1959 yılında seçmeler yapılarak yayınlandı. Bu eserde, Nigâr Hanım, çocukluğunu, evliliği sırasında anlayışsız bir kocanın elinden ne çileler çektiğini ve sonrasında yaşadıklarını samimî ifadelerle kronolojik olarak anlatmıştır. Oğlu Salih Keramet, Nigâr Hanım'dan kalan değerli belgeleri Darüşşafaka, Aşiyan Müzesi, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi, Dil- Tarih- Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Topkapı Sarayı Müzesi ve Millî Kütüphane'ye bağışlamıştır. Millî Kütüphene'ye bağışlanan ve varlığından haberdar olunan belgelerden biri de "Albüme-i Edîbe" adlı bir albümdür.

Anahtar Kelimeler : Nigâr Hanım, şair,yazar, Feryâd

Nigâr Hanım

KAYNAKÇA

Ahmet Muhtar Hacıbeyzade, Şair Hanımlarımız, Matbaa-i Safa ve Enver, İstanbul 1311/1892.

Akyüz, Kenan, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, 3. bs., Doğuş Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, Ankara 1970.

Altınkaynak, Hikmet, Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü, Doğan Kitap, İstanbul 2007.

Ay, Taha (Toros), Türk Kadın Şairleri, Universum Matbaası, İstanbul 1934.

Banarlı, Nihat Sâmi, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C 2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

Bekiroğlu, Nazan, Şâir Nigâr Hanım, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

Bekiroğlu, Nazan, Şâir Nigâr Hanım, 3. bs., Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Bekiroğlu, Nazan, "Osmanlı'da Kadın Şairler", Osmanlı, C 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 802-812.

Bekiroğlu, Nazan, "Servet-i Fünûn Topluluğu Dışı Türk Edebiyatı", Türkler, C 15, (Editörler: Hasan Celal Güzel ve dğr.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 346-348.

Bekiroğlu, Nazan, "Nigâr Hanım", TDV İslâm Ansiklopedisi, C 33, İstanbul 2007, s. 83-85.

Demir, Hiclâl, "Nigâr Hanım'ın "Feryâd" Adlı Gazeline Yazılan Nazireler", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C 29, S 2, Haziran 2020, s. 73-83.

Derdiyok, Çetin, "Nigâr Binti Osmân'ın Safahât-ı Kalb'i", Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında "Kadın" Sempozyumu, (Haz: M. Fatih Köksal ve dğr.), Kibatek Yayınları, Ankara 2017, s. 347-352.

Derdiyok, Çetin, "Şâir Nigâr Hanım'ın Ahmet Mithat'ın Vefatının Ardından Yazdıkları", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C 29, S 2, Haziran 2020, s. 117, 128.

Enginün, İnci, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyete (1839-1923), Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

Es, Hikmet Feridun, "Nigâr Hanım", Tanımadığımız Meşhurlar, (Haz: Selçuk Karakılıç), Ötüken, İstanbul 2009.

Gazali, "Türk Kadın Şairleri: Fatma Nigâr Hanım", Irmak, Yıl: 1, S 3, 15 Mart 1928, s. 4.

Gövsa, İbrahim Alâattin, "Nigâr Hanım", Türk Meşhurları Ansiklopedisi'nden, Hayatımın Hikâyesi, Ekin Basımevi, İstanbul 1959.

Gürkaynak, Murteza, Edebiyatımızda Kadın Şair ve Muharrirler, Cumhuriyet Basımevi, İzmir 1940.

İbrahim Alâettin, "Nigâr Hanım", Meşhur Adamlar Ansiklopedisi, C 3, Forma: 74, İstanbul 1933-1935.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Cüz: 1, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Karga Göllü, Bilge, "Şair Nigâr Hanım'ın Hatıra Defteri: "Albüm-i Edîbe", Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C 29, S 2, Haziran 2020, s. 1-27.

Kocatürk, Vasfı Mahir, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, 3. bs., İKÜ Yayınevi, İstanbul 2016.

Köprülü, Fuat, "Devrinin En İyi Kadın Şairi, Nigâr Hanım", Tarih ve Edebiyat Mecmuası, S 2, Aralık 1980, s. 55-60.

Kurdakul, Şükran, Düşün ve Edebiyatımızda Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Türk Klasikleri, 4. bs., İstanbul 1983.

Kurnaz, Şefika, Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye, Hayatı, Eserleri, Fikirleri, Timaş Yayınları, İstanbul 2008.

Kutlu, Mustafa, "Nigâr Hanım", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7. Cilt, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 56-57.

Necatigil, Behçet, "Nigâr Hanım", Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 17. bs., Varlık Yayınları, İstanbul 1998.

Nigâr, "Feryâd", Efsûs, Karabet ve Kasbar Matbaası, İstanbul 1304, s. 30.

Nigâr binti Osman, "Mâtem-i Millîye Munzam Bir Keder", Şehbal, S 70, 15 Şubat 1328, s. 424, 425.

Nigâr binti Osman, Hayatımın Hikâyesi, Ekin Basımevi, İstanbul 1959.

Özgül, M. Kayahan, "Klasik Sonrası Dönüm (1800-1860), Şark Ekspresi'yle Garb'a Sefer", Türk Edebiyatı Tarihi 2, (Editörler: Talât Sait Halman ve dğr.), T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006.

Şahin, Hafize, "Şair Nigâr Hanım'ın Yaşamında ve Edebiyatında Pitoresk", Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C 29, S 2, Haziran 2020, s. 53-72.

Tamsöz, Bedirhan, Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi, Ayyıldız Yayınları, Ankara 1994.

Tunalı, Tahsin, "Avrupa'ya Ün Salan Türk Kadın Şairi Nigâr Hanım", Hayat Tarih Mecmuası, yıl: 1, C 1, S 2, 1 Mart 1965, s. 16-17.

Uçman, Abdullah, "Nigâr Hanım (İstanbul, 1862-İstanbul, 1 Nisan 1918)", Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, 2. bs., YKY., İstanbul 2008, s. 366-367.

Uçman, Abdullah, "Nigâr Hanım (İstanbul, 1862-İstanbul, 1 Nisan 1918)", Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, II. Cilt, 3. Bs., YKY., İstanbul 2010, s. 756.

Ünaydın, Ruşen Eşref, Diyorlar ki, (Haz: Şemseddin Kutlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Yahya Kemal, Edebiyâta Dair, 2. bs., İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1984.

Yıldırım, Tahsin, Edebiyatımızda Müstear İsimler, Selis Kitapları, İstanbul 2006.

https://9lib.net/document/nq7v0doq-salih-keramet-nigar.html [https://9lib.net/document/nq7v0doq-salih-keramet-nigar.html] (Erişim tarihi: 13. 11. 2022).